

RHODODENDRONTURISME I TIROL

Av Ole Jonny Larsen

Rhododendron ferrugineum på ca 2050 m i Stubeital, Tirol.

Etter mange år med Syden-turer fant kona og jeg i år ut at vi ville gjøre noe annet i ferien. Valget falt på Tirol i Østerrike, fra min side med et håp om å få sett en Rhododendron eller to i naturen. Det ble full klaff og vel så det.

Vi valgte ganske på må få å dra til den lille landsbyen Neustift i Stubeital, en dal som løper opp mot sør fra Innsbruck. Stedet er nydelig, husa er så klassisk tirolske at de nesten er klisjeer og damene som serverer går med utringete kjoler med puffermer, akkurat som i brosjyrene. Servicen er upåklagelig og det er rent og ryddig overalt. Fra dalbunnen går det gondolbaner opp til 1800 - 2000 meter. Noen steder går det baner i flere trinn så en kan komme enda høyere. Det er mye selvsagt mye mindre strevsomt å gå fjellturer når en kan begynne på en høyde som gjerne er målet her hjemme!

Det ble mange flotte fjellturer i en natur som er ulik vår egen. Skarpe tinder er vestlendinger vant med, men fjellbeitene ligger høyere, tregrensa er opp mot 2000 meter og fjella er ofte over 3000 meter. Et av de største ønskene jeg hadde for turen fikk jeg oppfylt, nemlig å se alpesteinbukken i vill tilstand, et

spennende dyr i geitefamilien. Dessverre fikk jeg ikke se hanner med store horn. Jeg fikk også kryssa av to nye arter i observasjonssamlinga av Europas fugler, alpekaie og snøfink. (Rhododendronfolk er ofte også fugletittere, Peter Cox er en av dem og har som kjent kalt opp mange lepidote hybrider etter fuglearter.)

En stor plante av *Rhododendron hirsutum*.

RHODOENDRONARTER

Men det var Rhododendron jeg var mest ute etter å få se. Jeg var skeptisk til at de ennå ville være i blomst så seint som andre uke i juli, men det var ingen grunn til bekymring. Jeg fant begge artene som vokser i Alpene allerede første dagen. Alperose, *Rhododendron ferrugineum*, møtte oss straks vi gikk av gondolbanen, og tyrolalperose, *Rhododendron hirsutum*, fant jeg litt senere samme dag. De vokser i samme område, noen ganger i sammen, men det virker som at de i hovedsak veksler på å dominere enkeltlokaliteter. De to artene er lette å skille. *R. ferrugineum* har brun underside på blada og ingen hår langs bladkanten mens *R. hirsutum* har grønn bladunderside og hårete bladkant. Men litt øvelse lærer en dette fort. Begge artene var ennå i full blomst og noen planter var også i knopp, særlig på litt nordvendte lokaliteter, men i full sol var de delvis ferdigblomstret. Jeg tror likevel at en vil kunne oppleve blomstring i det meste av juli, sælig høyt oppe. Disse artene blomstrer også seint i hagene her hjemme.

HYBRIDER

Rhododendron ferrugineum og *Rhododendron hirsutum* vokser som nevnt tett sammen, og de hybridiserer (krysser) da også med hverandre. Denne naturhybriden har fra gammelt av navnet *Rhododendron x intermedium*. I dag får ikke slike planter egne vitenskapelige navn, de omtales heller som et (antatt) kryss mellom Rhododendron A og Rhododendron B. I utgangspunktet krysser ren art med ren art og en får en såkalt primærhybrid. Disse kan i følge litteraturen så krysse med rene arter igjen, og slektskapet blir mer komplisert. Dette skjer også blant alpeartene. Jeg fant en åpenbar hybrid. Den var lett å kjenne på at den ikke hadde hår langs bladkanten (som *R. hirsutum*) og ikke brun underside på blada (som *R. ferrugineum*). Den hadde altså lånt klare kjennetegn fra begge arter.

***Rhododendron x intermedium*, hybrid mellom de to artene *R. ferrugineum* og *R. hirsutum*. Se beskrivelse av kjennetegn i teksten.**

BLOMSTERFARGER

Plantene av *Rhododendron ferrugineum* hadde stort sett blomster i samme rosarøde farge. Når det gjaldt den andre arten var det større variasjon. Jeg har to former av *R. hirsutum* i hagen hjemme, den hvitblomstrende (tidligere kalt

Rhododendron hirsutum var. *albiflorum*, i dag gjerne bare omtalt som hvitblomstrende *R. hirsutum*.) og en med gammelrosa blomster. Jeg trodde før turen til Tirol at dette var den vanligste fargen, men det viste seg ikke å stemme. De fleste plantene var klart mer rødrosa enn min egen utgave av arten. Jeg lette selvsagt etter hvitblomstrende planter av begge arter, men det fant jeg ikke. De er da også beskrevet som sjeldne. Men blant plantene av *R. hirsutum* var det ganske stor variasjon, fra lys rosa og over til mørk rød-rosa.

Fargevarianter innen *Rhododendron hirsutum*.

FRØ

Det er fullt mulig å samle frø i juli måned. Det er da forrige års frø en samler. De gamle frøhusa henger igjen på plantene, og det er alltid litt frø igjen. Metoden går ut på at en samler mange frøhus. Disse må en passe på er tørre. I mitt tilfelle ble de samlet i papirposer som ble lagt åpne til lufting på hotellrommet da de var ganske tørre i utgangspunktet. Hadde det vært regn på innsamlingstidspunktet, måtte jeg ha lagt frøhusa ut på papirark eller tallerkner. Vel hjemme ble frøhusa rensset. Jeg har kjøpt fem ulike sikter og tesiler, og disse brukes til frørensing. Først siktes hele innsamlingsmengden i en stor sikt over en kvit tallerken. Da drysser gjerne en del frø ut. Så knuses frøhusa forsiktig og prosessen gjentas. En får etter hvert en del frø blanda med rester av frøhus. Det gjelder å skille dette fra slik at sitter igjen med reinest mulig frø. Jeg bruker to hvite tallerkner og tømmer fram og tilbake til støv og frøhusrester er skilt ut, nesten som gammeldag gullvasking! Frøhusrestene har en tendens til å få muggsopp straks de kommer på fuktig jord, og det kan ødelegge hele spireprosjektet.

Om en samler frø i ulike høyder bør de ideelt deles i ulike poser. Teoretisk skal plantene som vokser høyest oppe ha størst hardighet. Alternativt velger en en lettere løsning og skriver at de er samla fra f.eks 2000 - 2100 meter.

SYKDOMMER

Det er tillatt å ta med frø hjem til Norge, og det er heller ikke noe kriminelt ved å samle fjorårets frø fra arter som finnes i store mengder i naturen. Det er derimot ikke bør gjøre er å ta med levende planter. For det første er det forbudt å innføre planter til Norge uten sunnhetssertifikat. Videre er østerrikerne redd for naturen sin, noe ulike skilt stadig minner oss på. Det ville ikke være populært om turister begynte å spa opp planter, trolig er det rett og slett kriminelt.

Men det er også en annen grunn til å la det være. Så å si samtlige planter jeg undersøkte hadde nemlig en sykdom. Den viste seg som oransje flekker under blada og er trolig en form for rustsopp. En slik plante (eller stikling!) innført i min hage ville trolig raskt smitte alle tilgjengelige arter med samme sykdom. Nå så ikke denne sykdommen ut til å hindre plantenes trivsel og blomstring, men en aner jo ikke hvordan andre arter ville reagere. Tross alt må plantene i Tirol ha vendt seg til denne soppsykdommen i generasjoner og har derfor en viss motstandskraft.

Rhododendron ferrugineum med soppinfeksjon under blada.

RHODODENDRONTURISME

er et ord jeg mener å ha funnet på selv. Det finnes to varianter av denne aktiviteten. Den ene er å besøke hager og store samlinger. Den andre er å dra ut i naturen. I Norge er det ikke lett da de to artene vi har ikke vokser sammen og kan være vanskelige å finne. I Sveits og Østerrike er det langt enklere både å nå opp til plantene og å finne dem. Dessuten får en en hyggelig ferie i et vakkert land med på kjøpet. For min del også nye planter i samlinga.

***Rhododendron hirsutum* i full blomst langs stiene.**